

FA *Elizabet*
BRIKA
LUTAKA

Prevela
Eli Gilić

■ Laguna ■

Naslov originala

Elizabeth Macneal

THE DOLL FACTORY

Copyright © Elizabeth Macneal 2019

First published 2019 by Picador, an imprint of Pan Macmillan.

Translation rights arranged by Madeleine Milburn Ltd.
All rights reserved.

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Inid i Arturu

London Novembar 1850.

SLIKA

Dok su ulice najmračnije i najtiše, jedna devojka se smešta za stočićem u podrumu lutkarske radionice. Čelava porcelanska glava prazno zuri u nju. Devojka sipa crvene i bele vodene boje na ljušturu školjke, sisa kraj kičice i podešava ogledalo pred sobom. Sveća zaštišti. Devojka škilji prema praznom listu hartije.

Sipa vodu i meša vodene boje da dobije boju kože. Prva pruga farbe na papiru oštra je poput šamara. Hartija je tvrda, hladno presovana i ne mreška se.

Pri svetlosti sveće, senke se izdužuju i krajevi devojčine kose stapaju se s tamom. Ona nastavlja da slika, jedan potez za bradu, belo na jagodicama obasjanim plamenom. Verno prenosi svoje nedostatke: veći razmak između očiju, iskri-vljenu ključnu kost. Njena sestra i gospodarica spavaju na spratu te čak i šuštanje četkice deluje nametljivo, zaglušujuća larma koja će ih probuditi.

Mršti se. Lice je premalo. Želela je njime da ispuni celu stranu, međutim glava joj pluta iznad praznine. Hartija zbog koje je danima odvajala od nadnica sada je uništena. Trebalo je prvo da skicira konture, ali previše je žurila.

Nekoliko trenutaka sedi i gleda sliku osvetljenu svećom. Srce joj preskače; lutka je posmatra. Trebalo bi da se vrati u krevet pre nego što je otkrije.

Međutim, devojka se naginje, ne skrećući pogled s ogledala. Privlači sveću. Nije lojanica, već je od pčelinjeg voska, ukrala ju je iz gospodaričinih tajnih zaliha. Umače prste u vruć vosak i pravi naprstak. Potom provlači šaku kroz plamen da vidi koliko dugo može podneti vrelinu, sve dok ne čuje cvrčanje paperjastih maljica na prstu.

PRVI DEO

Svakako nešto obitava u ovom srcu koje nije prolazno,
a život je više od sna.

Meri Vulstonkraft,
*iz Pisama napisanih za vreme kratkog boravka
u Švedskoj, Norveškoj i Danskoj (1796)*

Lepota je uvek radost u večnosti;
Ljupkošću se novom bujajući gosti;
Ne rasplinjuje se i tiho nas sklanja
U spokojstvo doma, snove divnih sanja
Blagim dahom da, i uvek zdravo žiće.*

Džon Kits, *Endimion* (1818)

* Preveo Bojan Belić. (Prim. prev.)

ANTIČKI I NOVI KURIOZITETI SAJLASA RIDA

Sajlas sedi za radnim stolom. Na dlanu mu je preparirana grlica. U podrumu je mirno i tiho kao u grobnici. Čuje se samo njegovo usporeno disanje, koje talasa ptičje perje.

Dok radi, skuplja usne i nije neprivlačan pri svetlosti lampe. Iako je napunio trideset osam godina, zadržao je svu kosu, koja odoleva srebru. Gleda staklene tegle poređane duž zidova. Sve su obeležene i ispunjene konzervisanim uzorcima. Naduvena jagnjad, zmije, gušteri i mačići stisnuti su uz ivice svojih zatvora.

„Nemoj sad da mi se izmigoljiš, mangupe mali“, mrmlja dok uzima klešta i učvršćuje žicu oko ptičjih kandži.

On voli da razgovara sa svojim životinjama, da izmišlja priče koje su ih dovele do njegovog stola. Pošto je zamislio nekoliko životnih priča za grlicu – obigravala je oko plovila u kanalu, svila gnezdo u jedru *Odiseja* – odlučio se za onu koja mu se dopada i često grdi družbenicu zbog njene izmaštane navike da napada prodavačice potočare. Popušta stisak oko ptice, koja ukočeno stoji na drvenom postolju.

„Eto!“, uzvikne, odmiče se i sklanja kosu s očiju. „Možda će te to naučiti da onoj devojčici više ne otimaš veze zeleniša iz ruku.“

Sajlas je zadovoljan ovim radom s obzirom na to da je zbrzao poslednje korake kako bi završio do jutra. Siguran je da će se slikaru dopasti ptica; kao što je tražio, ukočena je usred leta i krila joj oblikuju savršeno slovo V. Pored toga, obezbedio je dodatan prihod jer je stavio još jedno grličino srce u požutelu teglu. Smeđe kuglice plutaju u rastvoru, spremne da postignu dobru cenu kod nadrilekara i apotekara.

Sprema radionicu, briše ploču i slaže alat. Već se našao na polovini merdevina i gurao podna vrata ramenom jer je držao grlicu kad je ispod njega odjeknulo bolesno šištanje zvona.

Albi, ponada se jer je još rano. Spušta pticu na komodu i žuri kroz radnju, pitajući se šta li mu je dete donelo. Deranov plen je u poslednje vreme sve slabiji – pacovi puni larvi, ostarele mačke razbijenih glava, čak i jedan polupregažen golub sa zakržljalom kandžom. („Ali kad biste samo znali, gospon, kako je teško kad skupljači grabe najbolje primerke...“) Ako Sajlas želi da njegova zbirka odoli zubu vremena, mora je upotpuniti nečim zaista izuzetnim. Pomišlja na obližnju pekaru na Strandu – jedva je opstajala s glomaznim veknama hleba, dobrim samo za podupiranje vrata kako se ne bi zatvorila. A onda je pekar, bližeći se dužničkom zatvoru, počeo da kuva jagode u šećeru i prodaje ih u teglama. Zbog toga se trgovina preobrazila i postala nadaleko čuvena.

Nevolja je u tome što je Sajlas više puta pomislio kako je pronašao naročit, jedinstven primerak, ali čim bi završio posao, vratile bi se sumnje i žudnja da ima više. Patolozi i kolekcionari kojima se divi – učenici ljudi i doktori kao Džon Hanter i Estli Kuper – ne oskudevaju u uzorcima. Prisluški-vao je doktorske razgovore, bled od zavisti dok je sedeo u krčmama preko puta Londonskog univerziteta i slušao kako pričaju o jutarnjim seciranjima. Jeste da nema poznanstva kao oni, ali *Albi* će mu svakako, *svakako*, jednog dana doneti

nešto – ruka mu zadrhti – *izuzetno*. Tad će se Sajlasovo ime naći pored ulaza u muzej i sav njegov rad, sve njegove muke, biće priznati. Zamišlja kako se penje kamenim stepenicama s Flik, najdražom prijateljicom iz detinjstva, pa zastaje kako bi pročitali ime *Sajlas Rid* isklesano u mermeru. Kako ona ne može da sakrije ponos dok mu drži dlan na krstima. Kako joj objašnjava da je sve to uradio zbog nje.

Ali ne zatiče Albija na pragu. Svako novo oglašavanje zvona donosi novo razočaranje. Jedna sluškinja je došla da prenese kako njena gospodarica želi prepariranog kolibrija za šešir. Mladić u somotskom fraku razgleda čitavu večnost i napokon kupuje broš s leptirom, a Sajlas se stresa od prezira. Pomera se samo da bi stavio novčiće u kesu od pseće kože. U predasima, prelazi palcem preko iste rečenice u žurnalu *Lanset*. „Tu-mor raz-dva-ja grud-nu kost.“ Zvono i kucanja na vratima jedini su otkucaji u njegovom životu. Uz stepenice, spavaća soba na tavanu; niz stepenice, mračni podrum.

Dok se osvrće po skućenoj radnji, kida se zato što plaća kiriju najdosadnijim životinjama. Ne može da shvati loš ukus svetine. Većina kupaca i ne primećuje prave bisere – lavlju lobanju staru čitav vek, lepezu napravljenu od plućne maramice kita; prepariranog majmuna u zvonastoj tegli – već odmah odlazi do vitrine s leptirima u zadnjem delu radnje. U njoj su tamnocrvena leptirova krila, koje je smestio između staklenih okana; jedni su drangulije za ogrlice, a drugi su samo izloženi. Glupe džidža-bidže koje bi mogli i sami da naprave kad bi imali imalo mašte, pomišlja. Samo slikari i apotekari plaćaju za ono što ga zaista zanima.

I tad, dok sat pevajući najavljuje jedanaesti čas, čuje tiho kucanje i štucanje zvona u podrumu.

Žuri do vrata. Mora da je neko šašavo dete koje može da potroši samo dva penija ili Albi s još jednim prokletim

slepim mišom ili mršavim psom koji nije ni za šta osim za gulaš – a ipak, Sajlasu srce ubrzava.

„Ah, Albi“, kaže Sajlas, trudeći se da mu glas ostane ravan dok otvara vrata. Magla s Temze prodire u radnju.

Desetogodišnji deran se osmehuje. („Deset, znam ja, gospon, jer sam se rodio dana kad se kraljica udala za Alberta.“) Jedan jedini žuti zub nalik vešalima stoji mu na sredini gornjih desni.

„Danas imam lepu svežu životinju“, govori Albi.

Sajlas prelazi pogledom po slepoj ulici, nizu praznih, trošnih kuća nakrivljenih poput pijanaca, svakoj krivljoj od prethodne.

„Na sunce s njom, dete“, odgovara i štipka dečaka ispod brade da naglasi koliko je nadmoćan. „Šta si doneo? Zadnju nogu megalosaurusu ili možda glavu morske sirene?“

„Ladnjikavo je za sirene u kanalu Ridžent u ovo doba godine, gospon, ali to drugo stvorenje – mega... kako god da se zove – kaže da će vam ostaviti jedno koleno kad zamanjka.“

„Baš lepo od njega.“

Albi duva u rukav. „Donô sam vam pravi dragulj i neću se rastati s njim za manje od dva groša. Ali upozoravam vas, nije crveno kô što volite.“

Dečak odvezuje kanap vreće. Sajlas pogledom prati njegove prste. Podiže dlan do nosa jer se iz džaka podiže zarobljeni vazduh, jak, slatkast i trpak. Ne podnosi vonj smrti; radnja mu je čista kao laboratorija, a svakog dana se bori protiv vonja uglja, prašine s krzna životinja i *smrada*. Želi da izvadi zapušač iz bočice lavandinog ulja koju nosi oko pasa, da stavi nekoliko kapi na gornju usnu, ali neće da prekida dete – Albija pažnja drži koliko i rokvu.

Dečak namiguje i bori se s vrećom, pravi se da je živa.

Sajlas izvija usne u osmejak, koji deluje šuplje. Mrzi kad ga ovaj deran, ovaj odvažni ulični mangup, zavatlava. Zbog

toga se povlači u sebe, priseća se kakav je bio u Albijevim godinama dok je, bolnih ruku od majčinih pesnica, vukao teške džakove s vlažnim porcelanom po fabričkom postrojenju. Pita se je li ikad zaista ostavio taj život za sobom – kad čak i sad dozvoljava da ga ovaj jednozubi vragolan zadirkuje.

Ali ne govori ništa. Pravi se da zeva, ali gleda krajičkom oka poput krokodila, ne trepće i time odaje zanimanje.

Albi se široko osmehuje i sklanja vreću, otkrivši dva mrtva šteneta.

Bar je Sajlas pomislio da su dva šteneta, ali kad je prihvatio noge, primetio je samo jedna leđa. Jedan vrat. Jednu glavu. Podeljenu lobanju.

Sajlas zine pa se osmehne. Prelazi prstima po glavi i vratu životinje kako bi se uverio da nije kakva prevara. Ne veruje kako bi Albi prezaio od toga da iglom i koncem spoji dva šteneta ako bi mu to donelo još nekoliko novčića. Podiže stvorenje, posmatra oblik tela pri svetlosti lampe, stiska osam nogu i pršljenove nalik kamenju.

„To je već bolje“, prošaputao je. „O, da.“

„Dva groša“, kaže Albi. „Ni novčić manje.“

Sajlas prasne u smeh i izvadi kesu s novcem. „Jedan šiling, to je sve. Možeš i da uđeš da vidiš moju radionicu.“ Albi odmahuje glavom i povlači se uličicom, osvrćući se. Izraz sličan strahu prelazi mu licem, ali nestaje čim mu Sajlas spusti novčić na dlan. Albi frkne i prezrivo pljune na kaldrmu.

„Pišljivi groš? 'Oćete da momak skapa od gladi?“

Ali Sajlas zatvara vrata i ne obazire se na kucanje koje sledi.

Pridržava se za komodu. Potom spušta pogled kako bi se uverio da su štenci još tu – jesu, privija ih na grudi kao dete lutku. Osam opuštenih krznenih nogu, mekanih poput krtica. Psići izgledaju kao da nikad nisu udahnuli.

Napokon je ima. Svoju konzerviranu jagodu.

DEČAK

Čim je Sajlas zatvorio vrata, Albi je stegao šiling između desni i prednjeg zuba, samo zato što je video da njegova sestra to radi. Sisa novčić. Sladak je. Zadovoljan je; nije zaista očekivao dva groša. Ali ako tražiš dva i dobiješ jedan, šta li bi se desilo da zahtevaš jedan? Sleže ramenima, pljuje šiling i stavlja ga u džep. Kupiće činiju kuvanih svinjskih ušiju za ručak, a ostatak će dati sestri. Ali prvo mora da obavi još jedan zadatak, a već kasni.

Pored džaka za mrtve životinje, nosi još jednu vreću od konoplje. U njoj su suknjice koje je sinoć sašio. Pazi da nikad ne pomeša dve vreće. Ponekad, dok predaje robu u lutkarskoj radnji, pomisli da ih je pobrkao i oseća strelu griže savesti u srcu. Ne bi voleo da vidi zlovoljno lice gospođe Solter ako bi otvorila džak s crvljivim pacovima.

Duva u male pesnice da ih ugrije pa potrči. Dečak krivudavo juri ulicama, rahitičnih nogu iskrivljenih u slovo O. Trči na zapad, kroz prljavštinu Sohoa. Ispijene kurve prate ga istrošenim pogledom, kao što umorne mačke gledaju muve.

Izbija na Ulicu Ridžent, zaviruje u prodavnicu u kojoj se mogu kupiti novi zubi za četiri gvineje, jezikom tapše

jedini zub pa se baca ispred konja. Životinja se propinje. Albi skače unazad i potiskuje strah tako što više na kočijaša: „Pazi malo, glupane!“

Pre nego što je čovek stigao da odgovori ili zamahne bičem, Albi je već pretrčao ulicu i prešao prag *Carstva lutka* gospođe Solter.

CARSTVO LUTAKA GOSPOĐE SOLTER

Ajris prelazi noktom palca po šavovima suknjica, spremna da zgnječi zalutalu buvu. Nalazi jedan labav konac i vezuje ga.

Iako je gotovo podne, njena gospodarica, gospođa Solter, još nije ustala iz kreveta. Ajrisina sestra bliznakinja sedi pored nje, glave pognute nad vezom.

„Bar nema buva. Ali obrati više pažnje na konce“, kaže Ajris Albiju. „Čitava vojska krojačica prodala bi novorođenčad samo da ti preotme posao.“

„Ali, gospojice, moja sestra ima upalu pluća i negovô sam je cele noći. Čak nisam danima išô na klizanje i nije pošteno...“

„Sirotan.“ Ajris podiže pogled, ali njena sestra Rouz je zaokupljena poslom. Ona spušta glas. „Ali ne smeš zaboraviti da, kad je o gospođi Solter reč, nemaš posla sa ženom, već sa đavolom. Ona nikad nije marila za poštenje. Jesi li ikad video da je isplazila jezik?“

Albi odmahuje glavom.

„Račvast je.“

Albijev osmeh toliko je širok, toliko iskren da Ajris želi da ga zagrlji. Njegova prljava plava kosa, jedan jedini zub,

garavo lice: on nije kriv zbog toga. U nekom drugom svetu, mogao je da se rodi u njihovoj porodici u Hakniju.

Stavlja mu nove tkanine u vreću, ponovo proverava da Rouz ne gleda pa mu pruža šest penija. Htela je time da kupi novi list hartije i četkicu. „Uzmi čorbu sestri.“

Albi kolebljivo gleda novčić.

„Nije varka“, uverava ga ona.

„Hvala, gospojice“, odgovara Albi, očiju crnih poput čioda. Brzo uzima kovanicu kao da se boji da će se devojka predomisлити pa juri iz radnje. Gotovo se sudara s italijanskim uličnim orguljašem, koji ga udara štapom.

Ajris gleda za njim i tek tad uzdiše. Jeste da je on prljavi deran, ali ipak joj nije jasno zašto toliko smrdi na crkotine.

Nevelika radnja u Ulici Ridžent smeštena je između dve suparničke poslastičarnice. Zbog pukotina u dimnjaku, *Carstvo lutaka gospođe Solter* uvek miriše na kuvani šećer i zagoreli karamel. Ajris ponekad sanja kako jede bombone i slatko od šljiva, savršene kolačiće sa šlagom, kako jaše slonove od đumbirovih kolača do Bakingemske palate. A ponekad sanja kako se davi u uzavrelom šećernom sirupu.

Kad je gospođa Solter – nikad nisu saznale je li udata ili je ikad bila u braku – primila sestre Vitl, Ajris se oduševila salonom. S obzirom na to da joj je ključna kost deformisana, a Rouz ima ožiljke od boginja, očekivala je da će biti zatvorene u podrumskom skladištu. Umesto toga, gospodarica ih je odvela do pozlaćenog radnog stola nasred radnje kako bi zainteresovane mušterije mogle da ih gledaju dok rade. Dobila je boje u prahu i četkice od lisičje dlake za ukrašavanje stopala, šaka i lica lutaka. Naravno, znala je da će radno vreme biti dugačko, ali divila se vitrinama od ebanovine

što su se pružale celom prostorijom, redovima punih porcelanskih lutaka. Pored toga, bilo je toplo i osvetljeno; sveće su gorele u zlatnim svećnjacima, a vatra pucketala u uglu.

Ali sad, dok sedi za stolom pored sestre i drži porcelansku lutku i ofucanu četku, s mukom potiskuje zevanje. Nikad nije mogla ni da zamisli takvu iscrpljenost, rmbaćenje gore nego u fabrici. Šake su joj crvene i ispucale od hladnoće, ali ako ih namaže lojem, četkica joj klizi iz ruke i pravi mrlje po usnama i obrazima lutaka. Prelazi pogledom po vitrinama koje nisu od ebanovine, već od jeftine hrastovine ofarbane u crno, u zlatnu boju koju je toplota sveća ogulila sa svećnjaka i ono što joj je najmrskije – izandali tepih, tanji od gospodaričine kose, po kojem gospođa Solter svakog dana korača tamo-amoo. Zbog otužnog vonja šećera, zagušljivosti i redova lutaka što zure, okruženje više podseća na grobnicu nego na radnju. Ajris nekad ne može da udahne.

„Mrtva?“, šapatom pita sestru i gura dagerotipski portret prema njoj. Na njoj je lik devoјčice boje sepije i šaka poput golubica sklopljenih u krilu. Ajris podiže pogled jer gospođa Solter ulazi u radnju i seda pored vrata. Čuje se pucketanje hrpta dok otvara Bibliju.

Rouz je ućutkava pogledom.

Ajris grize savest zbog te retke zanimacije: nagađanja jesu li deca na fotografijama živa ili mrtva. Iako ne zna zašto, ipak voli da zna pravi li žalbenu lutku koju će spustiti u grob preminulog deteta ili oslikava igračku za živo veselo dete.

Takve lutke čine najveći deo zarade gospođe Solter. Zima je i obim posla je udvostručen zbog bolesti koje prate hladnoću, te im radni dan često traje dvadeset umesto dvanaest sati. „Razumljivo je“, govorila je gospođa Solter glasom koji čuva za mušterije, „sasvim je prirodno što želite da odate poštu dragoj preminuloj duši. Na kraju krajeva, u Poslanici

Korinćanima piše: 'Ali se ne bojimo, i mnogo volimo otići od tijela, i ići ka Gospodu'. Njihova duša je otišla, a ova lutka je simbol zemaljske posude koju su ostavili za sobom."

Pogađanje jesu li deca na slikama mrtva može biti nategnuto, ali Ajris je naučila nagoveštaje. Ponekad je lako. Dete izgleda kao da spava i okruženo je cvećem. Možda ga nešto podupire, možda čak čovek koji je skriven tako da izgleda kao draperija; nekad ima još ljudi na fotografiji, ali svi su zamućeni ekspozicijom osim jednog deteta koje odudara time što je kristalno oštro i jasno.

„Živa je“, zaključuje Ajris. „Oči su joj zamućene.“

„Tišina! Neću trpeti ćaskanje“, zareži gospođa Solter i upali šibicu. Ajris obara glavu i pravi neznatno tamniju ružičastu nijansu za usne lutke. Ne podiže pogled iz straha da će joj gospođa Solter uštinuti mekanu unutrašnju stranu podlaktice.

Devojke do kraja dana sede jedna pored druge, jedva progovorivši, jedva se pomerivši. Napravile su predah samo da bi pojele hleb s goveđim lojem.

Ajris oslikava porcelanska lica, provlači kosu kroz rupice u glavi i nekad je uvija usijanim gvožđem ako je dete imalo uvojke. Za to vreme, Rouzina igla se podiže i spušta kao gudalo violiniste. Njen zadatak je da dodaje finije, veštije ukrase običnim suknjama i korsetima koje aljkavi krojači sašiju preko noći. Perlice, nabrani rukavi, ukrasni gajtani, plišana dugmad majušna poput mišjih njuškica.

Iako istovetne, bliznakinje su sušte suprotnosti. Dok su bile male, Rouz su uvek nazivali lepoticom; bila je miljenica roditelja i držala se toga kao blaga. Njena sestra se rodila s iskrivljenom ključnom kosti, nedostatkom od kojeg joj je levo rame blago povijeno, te se Rouz zbog toga ponašala zaštitnički prema Ajris, kojoj je to ponekad smetalo. („Nisam bogalj, znaš“, breknula bi se na Rouz kad bi joj ova

ponela pakete i požurila, očekujući da je Ajris prati.) Svađale su se i zbog toga koja će uzeti najveći krompir za večeru, koja može da skoči dalje ili koja ima lepši rukopis. Brzo i surovo su napadale jedna drugu jer su znale da svaku raspravu prati pomirenje: prepleteni udovi dok sede kraj vatre i sanjare o svojoj cvečari *Flora* s policama punim drangulija od cveća i gomilom irisa i ruža u zidnim držačima.

Međutim, kad su napunile šesnaest godina, Rouz je dobila boginje i jedva preživela. Kad je videla plikove koji su joj pokrili lice i telo i zamućeno poluslepo levo oko, rekla je da bi bilo bolje da je umrla. Uskoro su joj izbili krateri na koži, koja je poprimila ljubičastu boju, a stanje se još više pogoršalo od neprestanog češanja. Noge su joj se ispunile ožiljcima. „Zašto ja? Zašto ja?“, jadovala je, a onda, samo jednom, prošaputala reči koje su naterale Ajris da se zapita je li pogrešno čula: „Trebalo je da budeš ti.“

Sad imaju dvadeset jednu godinu i kosa im je iste tamnocrvene boje, ali Rouz svoju nosi kao kaznu, prebačenu napred da pokrije rošave obraze. Ajrisina je dugačka do struka i skupljena u dugu, debelu pletenicu, a koža joj je izluđujuće glatka i bela. Više se ne smeju zajedno niti šapuću tajne jedna drugoj. Ne razgovaraju o cvečari.

Kad se ujutru probudi, Ajris ponekad uhvati sestru kako je gleda tako tupo i hladno da se uplaši.

Ajris oseća kako joj se kapci sklapaju, teški su kao da je ušila olovo u njih. Gospođa Solter razgovara s mušterijom i glas joj je umilno pevljiv.

„Sve porudžbine se veoma brižljivo prave – čist porcelan iz fabrika sa severa – mi smo gotovo porodica – naravno, tako čestite devojke, sušta suprotnost onim bučnim

prodavačicama šešira u Krenburn eliju – bestidnice, sve do jedne...“

Ajris zariva prste u butine kako bi ostala budna. Dok se naginje, pita se zar bi bilo tako strašno ako bi odremala samo nekoliko trenutaka...

„Kuku, Rouzi“, šapuće, ispravlja se i trlja ruku. „Ne treba ti igla pored takvih laktova.“

„Da je gospođa Solter videla...“

„Ne mogu ovo da podnesem“, šapuće Ajris. „Ne mogu.“ Rouz ćuti. Zabrinuto češe krastu na ruci.

„Šta bi radila ako bismo mogle da pobeegnemo odavde? Da ne moramo...?“

„Imamo sreće“, promrmlja Rouz. „A šta bi ti drugo radila? Ostavila me ovde i postala uličarka?“

„Naravno da ne“, prosihta Ajris. „Volela bih da slikam prave slike, a ne ove beskrajne porcelanske oči, usne, obraze i... uf.“ Nije ni primetila da je stisla pesnicu. Otpustila ju je i pokušala da zamisli koliko bola nanosi sestri. Ajris nije kriva zato što se ona razbolela, ali sestra je ipak svakog dana kažnjava zbog toga, uskraćuje joj svaku trunku naklonosti. „Ne mogu da podnesem ovaj život u rupi madam Satane.“

U drugom delu radnje, gospođa Solter naglo okreće glavu kao sova. Potom se namršti. Rouz je poskočila i ubola se na iglu.

Vetar zatvara vrata uz tresak. Ajris napreže oči kako bi videla kroz prljave prozore. Kočija prolazi i ona zamišlja dame šćućurene u njoj.

Ujeda se za usnu, istresa malo plavog praha i ponovo gura četkicu u bocu s vodom.

ŠTENCI

„Dobro, nevaljali psići“, kaže Sajlas. Kosa nalik crnom krilu pada mu na čelo dok se naginje za radnim stolom u podrumu. „Žao mi je što je ovako ispalo. Ali da se niste poslužili kuvarevim marcipanom, možda bi bilo drugačije.“ Nasmije se, zadovoljan pričom koju je izmislio pa ređa tri noža različitih veličina. Spojena štenad leže na leđima pred njim.

Najpre je hteo da konzervira životinje, ali onda je odlučio da od njih napravi dva uzorka tako što će im izvaditi kostur i preparirati telo. Kad izgradi svoj muzej s mermernim zidovima, preparirani primerak i skelet stajaće jedan do drugog između stubova od štukature u predvorju.

Briše čelo, oznojeno čak i na novembarskoj hladnoći. Pomera prste. Šaka mu se ledi od najvećeg noža.

Pravi mali rez na stomaku levog psa i ujednačenim pritiskom razdvaja krzno. Dah mu šištavo izlazi između zuba. Pazi da ne probuši tkivo i organe čvrsto upakovane u ljubičastu opnu. Blago se pomera nalevo kako bi svetlost lampe obasjala štence, zatim raseca kožu što više može i prestaje ispred mekanih šapa i romboidne njuške s četiri male

nozdrve. Senke mu smetaju te radi sporije i pravi poslednje rezove manjim skalpelom. Dok se dan povlači pred suto-
nom, jednim potezom dere krzno.

„Svi su gosti ostali bez marcipana uz voće iz staklenika i šlag. Baš ste nevaljali psići“, govori, zamišljajući kako su besprekorno preparirani. Kad bi samo Gideon sad mogao da ga vidi – koliko se usavršio za proteklih petnaest godina – ali potiskuje tu misao. Rešen je da uživa u ovom delu posla, kad sve mogućnosti jednog leša leže pred njim, pre nego što se obećanje izjalovi. Oseća isto uzbuđenje kao kad je pronašao prvu lobanju.

„Prošetaj sa mnom“, rekao je tog dana kad je zajedno s Flik izašao iz fabrike grnčarije. Međutim, završio je sam na livadi iako se nije sećao kako.

Tad je naišao na poluraspadnuti lisičji leš. Najpre se zgadio i zapužio nos, ali onda je primetio da je krzno crveno kao i Flikina kosa. Lisica je bila savršena, krhka, svaka koščica uredno postavljena kao slagalica. To stvorenje je živelo i disalo, a sad postoji u čudnom međuprostoru između lepote i užasa. Dotakao je lisičju lobanju pa svoju.

Obilazio ju je svakog dana, gledao kako je crvi jedu, kako se koža raspada i ukazuje složena bela struktura nalik cvetu koji sporo cveta. Svaki put je primećivao nešto novo: iznenađujuće tanku butnu kost, složenu čipkastu lobanju. Kucnuo ju je noktom i tupo je zazvečala. Kad je meso potpuno opalo, obavio ju je tkaninom i odneo.

Tog leta mu je koža stalno bila pokrivena slojem prašine i znoja jer je grabuljao svaki busen trave, svaku padinu, svaki šumarak i obalu dok nije sakupio petnaest lobanja. Postavljao je zamke, šiljio motke da napravi koplja, prikradao se ostarelim sporim zečevima i prstima im istiskivao vazduh iz

grla. Prvog minuta su se batrgali i izmahivali nogama, a on je često zadržavao dah s njima. Tad bi omlitaveli, ali Sajlas je i dalje stezao, za svaki slučaj.

Kako je samo uredno slagao lobanje! Mislio je da će se zadovoljiti s pet, pa s deset, ali bilo mu je potrebno još. Sa svakom su njegova sreća i zebnja rasle. A sad, ima blago – ovo krzneno, paučinasto stvorenje, bolje od svega što je mogao da zamisli kao dečak. Stoga misli kako nikad više neće ništa ponovo želiti.

Uradio je koliko je mogao danas, a iskustvo ga je naučilo da može uništiti uzorak ako ne napravi predah. Sigurno je prošlo pet; Sajlas zeva i rešava da se odmori. Stavlja odrane štence u limenu kofu. Kasnije, kad skuva meso, ponovo će sastaviti kostur kleštima, lepkom i žicom tankom poput konca.

Penje se merdevinama do radnje pa do sobička na tavanu. Dok oblači noćnu košulju, prelazi pogledom po polici s prepariranim miševima. Svakom je obukao majušni kostim.

Podiže smeđeg miša. Gladi suknju od češljane vune, šal koji je sam ispleo od najtanjih niti, okrugli tanjirić koji glodar drži u šapama. Potom ga vraća na policu i duva da ugasi sveću.

Gotovo je zaspao kad je čuo kucanje.

Pokriva se jastukom preko glave.

Kucanje postaje nalik grmljavini.

„Sajlaaaseeee!“

Uzdiše. Ljudska nestrpljivost! Sreća te Sajlas nema susede koje bi larma uznemirila. Zar posetilac ne ume da pročita natpis „Zatvoreno“?

„*Ouvrez la porte!*“*

Sajlas zakuka, seda, oblači pantalone i sako, pali drhtavu sveću i spušta se uskim stepeništem.

* Franc.: Otvorite vrata. (Prim. prev.)

„*Je veux ma colombe!*“*

„Gospodine Froste“, pozdravlja ga Sajlas, otvorivši vrata. Visok, vitak mladić u ritama isprskanim farbom uzvraća mu pogled. Odiše grozničavim magnetizmom, a stav odaje povlašćenost i samopouzdanje, zbog čega je Sajlas rastrzan između želje da mu udovolji i da ga prezire. Luis se osmehuje.

„Eto! Znao sam da ste tu. Došao sam po golubicu, ako je nisam uplašio i oterao.“ Ne čeka odgovor, već više prilici na početku uličice i daje joj znak da priđe. „Ovde! Ovamo! Kasniš kao i uvek.“

Noć samo što nije pala i Sajlas se isprva muči da prepozna čoveka koji se približava krivudajući kroz smrdljive gomile ugljene prašine i ljuski povrća. Prilazi im; lice mu blista pri svetlosti Sajlasove lampe. Džoni Mile. Toliko je mršav da liči na izgladnelog ponija.

„Pobogu, Luise, šta ti se desilo s odećom? Tu košulju ne bih obukao ni svom psu.“

„Drago mi je što te vidim, Mile, kao i uvek“, odvrća Luis i ulazi u radnju bez poziva iako nije obrisao čizme na gvozdenom otiraču.

„Prava je sreća što još niste zatvorili“, kaže Mile dok ulazi za njim. Sajlas ne protivreći.

„Sajlas mi je spremio golubicu. Dakle, gde je?“ Luis obe-
ma rukama podiže lavlju lobanju i pravi se da će je baciti na Milea. „Grrr!“, riče pa frkne.

Sajlas se kruti, žaleći što nema hrabrosti da mu kaže da je spusti; stoga uzima golubicu iz vitrine.

„Nebesa! Odlično. Baš ono što sam imao na umu“, uzvik-
ne slikar. Uzima pticu i gladi je po glavi. „Kad bi moji modeli mirno sedeli kao ti.“ Luis daje Sajlasu gvineju, dvostruko više

* Franc.: Hoću svoju golubicu. (Prim. prev.)

od onoga što su se dogovorili. „Mile, moraš kupiti ovog miša za ugao *Marijane*. Da dodaš malo pokreta tom praznom delu platna.“ S police uzima prepariranog smeđeg miša, držeći ga za rep. „Kupiću i ovo.“

„Krhka je...“, počinje Sajlas, ali Luis kao da ne čuje i naglavce trpa pticu i miša u vreću.

Sajlas gleda kako se dva čoveka udaljavaju uskim prolazom. Luis drži ruku Mileu preko ramena i skakuće posle svakog trećeg koraka. Pri svetlosti lampe, vidi sevanje Luisovih bledih gležnjeva. To ga podseća na Flik, na njen dodir koji nije osetio više od dvadeset godina.

Kad su nestali u tami, Sajlas je prešao pogledom po maloju radnji, niskoj tavanici, oguljenim komodicama koje je ofarbao što je bolje mogao. Usne mu se izvijaju nadole.

„Više nećeš napadati prodavce potočare, a?“, kaže. „Tvom novom prijatelju se to neće dopasti.“

SLIKARKA

Uprkos ranijoj pospanosti, Ajris ne može da zaspi. Glava je boli od mirisa zagorelog šećera, a konjska dlaka koja viri iz dušeka bode joj butinu. Pomera se, izbacuje lepljivu ruku ispod pokrivača kako bi se ohladila. Pokušava da se usredsredi na to da bude nepomična i mirna, da uskladi disanje sa sestrim. Ali um joj radi. Želi da slika. Zamišlja tanke metalne tube boja iz radnje Vinzora i Njutona, ljuštore školjki na kojima će ih pomešati i svoju zbirku četkica s dlakama od samurovine koje je napokon kupila posle pola godine brižljive štednje.

Gurka sestru.

„Ali nisam videla papagaja“, promrmlja Rouz. Ajris je sigurna da će čvrsto spavati sve dok zvona s Crkve Svetog Đorđa ne izbiju peti sat. Kroza zid čuje hrkanje gospođe Solter nalik ječanju i trubljenju lokomotive. Spava kao zaklana posle večernje doze laudanuma.

Ajris ne može više da izdrži i izvlači se ispod pokrivača. Podne daske škripe joj pod nogama, ali nečujno povlači rezu na vratima jer je redovno podmazuje. Oseća čudan nagon da prasne u smeh, ali potiskuje ga i pokriva usta dlanom.

Spavaćica joj se blago vijori od promaje u hodniku. Vrata gospođe Solter su odškrinuta, a svetlost lampe boji pod u žućkasto. Oseća se vonj stomačne kiseline. Ajris je sigurna da je bolest gospođe Solter izazvana noćnim pilulama koje bi trebalo da joj olakšaju muke: *majčin prijatelj* za gastritične bolove, *neškodljivi prah s arsenikom doktora Munroa* da sakrije bubuljice. Ajris je dosadilo da je šake peku od sirćeta kojim riba tepih krut od povraćke. A još joj je gore da podnosi šamare gospođe Solter zbog njenih halucinacija da su blizakinje kojima pruža utočište zapravo kurve i da Ajris samo što nije zaveo gospodin zelenog tena s kljovama.

Kad bi joj apotekar samo začinio lekove otrovom za pacove, misli Ajris dok se šunja ivicom stepenica jer tu najmanje škripe.

Podrumsko skladište je malo i skućeno. Zidovi su pokriveni mrljama od vlage. Vonj plesnivog gipsa nadjačava miris šećera.

Ajris prilazi otvorenoj komodi u uglu. U njoj su korpe s neoslikanim porcelanskim rukama, nogama i glavama. U jednoj platnenoj vreći stoji ljudska kosa, ošišana s glava seljanki iz južne Nemačke. Ajris je podiže jer ispod nje krije slike i pribor. Nosi najnoviju sliku, boje i četkicu do stola pa seda.

Razmere njenog lica su pogrešne, baš kao što ih se i sećala. Najpre je obuzima očajanje zato što nije dovoljno dobra i boji se da nikad neće ni postati. Međutim, kad je bolje pogledala, primetila je jasnoću i vedrinu koje joj se dopadaju. Kad joj samo glava ne bi tako lebdela na vrhu lista, kad bi samo mogla da je usidri. Ne želi da iseče hartiju, list je ionako mali. Možda ipak može da spase sliku, da otkrije kako da ispuni prazninu.

Vrat je svrbi od čedne spavačice – od belog frotira sa žutim mrljama ispod pazuha. Pre nego što je stigla da razmisli o onome što radi, ustaje i svlači je preko glave. Obasjano svetlošću sveće, telo joj je bledo i svetlucavo kao šaran.

Načas zamišlja gnušanje svojih roditelja onim što radi, njihove neumoljive pridike o moralnosti. Ali nema opasnosti da će je oni pronaći; opasnija je pomisao na Rouzino razočaranje ili, još gore, na gospođu Solter koja se tetura u sobu, užasa pojačanog laudanumom. Imena kojima bi je nazvala („kurva“, „bestidnica“), mogućnost da Ajris ostane bez posla i dvadeset funti godišnje. Ali odbacuje te misli i meša boje iako joj je stolica hladna ispod butina.

Ponovo zuri u ogledalo, ali ovog puta pušta da joj pogled putuje naniže, do malih grudi s tvrdim bradavicama. Gricka usnu. *Deformisana*. A ipak: pita se ima li tragova lepote u njoj.

Ranije je mrzela tu iskrivljenost zbog kosti koja je slomljena pri rođenju i zarasla upirući ka spolja. To joj je veoma malo uticalo na držanje, ali deca na ulici su preterivala („Evo grbavice“). Njena sestra ih je prekorevala s tek nagoveštajem sažaljenja i izložila se opasnosti njihove osvete („Džinovske bliznakinje“). Ali u poslednjih nekoliko godina je prihvatila tu ključnu kost kao deo sebe koji ne bi promenila sve i da može. To svakako ne sprečava ulične prodavce da joj dobacuju. Ponekad pokušavaju da je uhvate oko struka u prolazu. „Jesi li za brzo valjanje?“, ili „Nešto mi govori da bi volela da te moja motka bocne“. Namestila bi ravan izraz lica („Što si se skiselila, gospojice? Razvedri se!“) i progurala se pored njih, ne obraćajući pažnju na zvižduke. Rouz, kojoj se nisu rugali, koju nisu dodirivali ni želeli, obarala je pogled, a Ajris joj je prebacivala ruku preko ramena i podsećala je koliko mrzi dobacivanje iako joj se činilo da to previše naglašava.